

**HAJDÚSÁMSON-LIBANYOMÁS TERÜLET
ÖRÖKSÉGVÉDELMI (RÉGÉSZETI) HATÁSTANULMÁNYA**

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

DEBRECEN

2009

1. Az örökségvédelmi hatástanulmány tárgya, célja, feladata és főbb részei

1.1. Az örökségvédelmi hatástanulmány tárgya és célja

A hatástanulmányt Hajdúsámson Város Polgármesterének (4251 Hajdúsámson, Szabadság tér 5.) megrendelésére, a Hajdú–Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága Régészeti Osztálya (4026 Debrecen, Déri tér 1.) készítette. Elkészítésének célja – a „kulturális örökség védelméről” szóló 2001. évi LXIV. törvény és az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet (Öhr.) 3/A. § előírásainak megfelelően a Hajdúsámson–Libanyomás (1981/20-as helyrajzi számú) terület (1-2. térkép) régészeti-örökségvédelmi szempontú vizsgálata, amelynek nagysága 5 hektár. Jelen régészeti hatástanulmány feladata a terepi munkákat és légifotó-elemzést is magában foglalva, valamint az eddig rendelkezésünkre álló szakirodalmi és adattári adatokat felgyűjtése révén a tervezett beruházás által valamilyen módon (tengelyben és pufferzónában) érintett, eddig ismert régészeti lelőhelyek felgyűjtése, lokalizálása; és új lelőhelyek azonosítása; a beruházás örökségvédelmi szempontú kockázatának értékelése, valamint hatáscsökkentő ajánlások megfogalmazása.

1.2. Az örökségvédelmi hatástanulmány feladata és főbb részei

Az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet Öhr. 4. §-a szerint az örökségvédelmi hatástanulmány feladata és főbb részei:

- A beruházási terület által érintett valamennyi kulturális örökségi elem számbavétele és állapotának részletes ismertetése, amelynek formája: szöveg, térképi ábrázolás, azonosításra alkalmas adatokkal, táblázatokkal és a régészeti lelőhelyek térképen hasznosítható EOVS koordinátaival (jelen tanulmány 3. pontja).
- A vizsgált területen felgyűjtött kulturális örökségvédelmi-, múzeumi-, levéltári- és szakirodalmi adatok számbavétele, értékelése (jelen tanulmány 3. pontja).
- A felmért terület változtatási szándékainak részletes ismertetésével és elemzésével bemutatja és elemzi a tervezett beavatkozás hatásait, valamint kitér a hatást csökkentő megoldásokra (jelen tanulmány 4. pontja).
- A hatástanulmány részletesen bemutatja a változtatási szándékokat és örökségvédelmi hatáselemzést (jelen tanulmány 4.2. pontja), mint pl.

- a beavatkozás tárgya,
 - beavatkozás azonosítását szolgáló adatok,
 - a tervezett beavatkozás célja, indokai.
 - a beavatkozás előtti állapot, a beavatkozási folyamat és a tervezett állapot elemző értékelése,
 - a várható hatások leírása.
- Összefoglalás (jelen tanulmány 5. pontja).
 - Nyilatkozat (jelen tanulmány 6. pontja).

2. Jogszabályi környezet

2.1. Általános elvek

A régészeti lelőhelyek – részben, mint a környezeti elemek egyike (1995. évi LIII. törvény 4. §-ának a) pontja) – a hatályos magyar törvények értelmében általános védelmet élveznek. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségét meg kell őrizni. A Kötv. rendelkezései szerint:

„3. § A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket – így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését – e védelemmel összhangban kell végezni.

4. § (1) A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása.

(2) A kulturális örökség elemeit tudományos módszerekkel kell felkutatni, számba venni, értékelni, az utókor számára megőrizni és hozzáférhetővé tenni.

5. § (1) A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházak, a társadalmi és gazdasági szervezetek, valamint az állampolgárok számára. [...]

8. § (1) A föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon. [...]

9. § A régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak.

10. § (1) A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni.

(2) A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

11. § A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.”

Ezen szabályok alapján egy beruházási területen a már ismert régészeti lelőhelyek esetében a Kötv. és a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól szóló 18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet (R.) alapján kell eljárni.

2.2. Örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke

- a) 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről (Kötv.);
- b) 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről;
- c) 18/2001. (X. 18.) NKÖM rendelet a régészeti lelőhelyek feltárásának, illetve a régészeti lelőhely, lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól (R.);
- d) 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól;
- e) 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, különösen a kunhalmok és földvárak törvényi védelméről (23. § (2) bekezdése);
- f) 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről.

2.3. A kulturális örökség védelmével kapcsolatos különleges jogszabályok jegyzéke

- a) „1954. évi Hágai Egyezmény” [1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában, Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről];

- b) 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzék vezetéséről;
- c) 2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról;
- d) 191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet az örökségvédelmi bírságról;
- e) 47/2001. (III. 27.) Kormányrendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról;
- f) 149/2001. (VIII. 31.) Kormányrendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről;
- g) 3/2002. (II. 15.) NKÖM rendelet a kulturális örökség védetté nyilvánításának részletes szabályairól;
- h) 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról;
- i) 20/2002. (X. 4.) NKÖM rendelet a muzeális intézmények nyilvántartási szabályzatáról;
- j) 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet az örökségvédelmi hatástanulmányról (Öhr.);
- k) 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, különösen a 216/A. §-a a kulturális javak megrongálása;
- l) 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet, különösen a 144. §-a a régészeti szabálysértés és a 146. §-a a kulturális javakkal kapcsolatos köteleességek elmulasztása.

2.4. A régészeti területek típusai

A Kötv. a régészeti területeket három típusba sorolja be:

- a) Fokozattan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely (13. § (4) bekezdés);
- b) Régészeti lelőhely (7. § 20. pont);
- c) Régészeti érdekű területek (7. § 17. pont).

2.5. Fokozattan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely

A jelenleg hatályos örökségvédelmi törvény szabályozása alapján az érintett tulajdonosok ingatlanukat a védett régészeti lelőhelyre való tekintettel, a Kötv. és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) előírásainak figyelembe vételével használhatják. A Kötv. 13. §-ának (1) bekezdése értelmében a lelőhelyen nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely annak akár részleges állapotromlását eredményezheti.

A Kötv. 63. §-ának (2) bekezdésének a) és b) pontja értelmében védett régészeti lelőhelyen vagy régészeti lelőhelyen a KÖH engedélye szükséges bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, más hatósági engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. A KÖH határozatának hiányában semmilyen munka nem végezhető.

2.6. Régészeti lelőhely

A régészeti lelőhelyek általános védelmet élveznek a Kötv. 11. §-a alapján, és az ezek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenni (Kötv. 10. §-ának (2) bekezdése). Ezért a földmunkával járó fejlesztésekkel a régészeti lelőhelyeket el kell kerülni (Kötv. 19. §-ának (1) bekezdése).

A Kötv. 22. §-a szerint:

„(1) Ha a régészeti lelőhely elkerülése a fejlesztések, beruházások költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a fejlesztés, beruházás másutt nem valósítható meg, a veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tární (a továbbiakban: megelőző feltárás).

(2) A megelőző feltárás részeként a régészeti lelőhelyen – a hatóság eltérő rendelkezésének hiányában – próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően – külön jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén – a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő.

(3) A feltárás végzésére jogosult és a beruházó a megelőző feltáráshoz vonatkozóan írásbeli szerződést köt. A szerződésnek tartalmaznia kell a feltárás időtartamát és annak teljes költségét. A szerződés érvényességéhez a hatóság jóváhagyása szükséges. A szerződés jóváhagyása során a feltárási engedélyezés szabályait kell megfelelően alkalmazni. A Hivatal a jóváhagyásról szóló határozatában a szerződésben előírtakon túl egyéb feltételeket is kiköthet. A szerződés jóváhagyása a feltárás engedélyezését is jelenti. A szerződésre egyebekben a polgári jog szabályai az irányadók.”

Az Öhr. 2. §-a szerint a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítetését írhatja elő, az Öhr. 3/A. §-a alapján a nagyberuházások esetében a terepbejárási dokumentációt tartalmazó hatástanulmány elkészítése kötelező, a R. 14/B. §-ának (1) bekezdése alapján „nagyberuházások esetén az örökségvédelmi hatástanulmány az építésügyi hatósági, illetve örökségvédelmi hatósági (szakhatósági) eljárásban a Hivatalhoz benyújtott kérelem kötelező

melléklete”. Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészíttetése a beruházót terheli, az Öhr. 6. §-ának (2) bekezdése alapján arra feljogosítottak készíthetik el. Nagyberuházás esetén a R. 14/C. §-ának értelmében a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat jogosult az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére.

A hatástanulmány készítője egyben nyilatkozik arról is, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak (Öhr. 4. §-ának e) pontja).

A Kötv. 82. §-a szerint:

„(1) Azt a természetes vagy jogi személyt és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet, aki (amely) az e törvényben engedélyhez kötött tevékenységet engedély nélkül vagy attól eltérő módon végzi, illetve a védetté nyilvánított, vagy e törvény erejénél fogva védelem alatt álló kulturális örökség elemeit jogellenesen megsemmisíti, vagy megrongálja, illetve a védett kulturális örökségi elemet kötelezettségének elmulasztásával veszélyezteti, örökségvédelmi bírsággal (a továbbiakban: bírság) kell sújtani. Az örökségvédelmi bírság kiszabása nem mentesít egyéb, építésügyi eljárásban kiszabható bírság alól.

(2) Bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.”

A 191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet alapján (2. §-ának (1)-(2) bekezdése) az örökségvédelmi bírság kiszabásánál a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a III. kategóriába tartoznak, vagyis a bírság a kötelezettségszegés vagy a károkozás mértéke szerint 10 ezer forinttól 25 millió forintig terjedhet, míg védett lelőhelyek esetében e tétel elérheti a 250 millió forintot is.

Ezzel párhuzamosan a szabálysértési jog és a büntetőjog is védelembe részesíti a régészeti lelőhelyeket.

A 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet 144. § szerint:

„Aki

- a) régészeti feltárás céljából jogszabályban előírt engedély nélkül ásatást, megelőző feltárást, falkutatást, műszeres lelet- és lelőhelyfelderítést végez vagy végeztet,
- b) régészeti és természettudományos feltárásokra, lelőhelyekre, továbbá a régészeti jelentőségű védett földterületekre vonatkozó jogszabályi kötelezettségét megszegi, százezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.”

A régészeti lelőhelyek védelme a tulajdonos rendelkezési jogát is korlátozza. A Btk. 216/A. §-a büntetni rendeli a régészeti jelentőségű földterületeken elkövetett rongálást:

- „(1) Aki a tulajdonában álló, a kulturális javak körébe tartozó és védett tárgyat megrongálja, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Aki az (1) bekezdés szerinti tárgyat megsemmisíti, vagy annak helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

2.7. Régészeti érdekű terület, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely

Régészeti érdekű terület a Kötv. 7. §-ának 17. pontja szerint „valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.”

A Kötv. 19. §-ának (2) bekezdése szerint:

„A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el.” Ennek alapján fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni és minden tervezett földmunka előtt célszerű a hatósággal (KÖH) egyeztetni.”

Az ilyen területeken előkerülő régészeti leletek esetében úgy kell eljárni, mint a váratlanul előkerülő régészeti leletek esetében, vagyis amikor az építkezés során új, eddig nem ismert régészeti lelőhely, vagy leletek kerülnek elő, akkor a Kötv. mentő feltárásra vonatkozó rendelkezéseit (24-26. §-át) kell betartani. Ezekben az esetekben a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett haladéktalanul értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a KÖH szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli, elmulasztása örökségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után (Kötv. 82. §-ának (2) bekezdése). A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról, amennyiben „a múzeum nyilatkozata alapján a régészeti emlék vagy a lelet veszélyeztetése nélkül a tevékenység még részlegesen sem folytatható, a tevékenység jellege szerint illetékes hatóság köteles annak folytatását azonnali hatállyal megtiltani és legfeljebb 30 napra felfüggeszteni, és intézkedéséről a hatóságot értesíteni.” Mentő feltárás esetén a szükséges beavatkozás költségeit a feltárásra jogosult intézmény (múzeum) köteles állni.

A Kötv. 26. §-a és a R. 16. §-a alapján a lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg, amely nemesfémek esetében nem lehet kisebb a beszolgáltatott lelet nemesfémtartalmának piaci értékénél. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben

vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény, a Btk. 216/A. §-a alapján.

2.8. Nagyberuházásokra vonatkozó külön rendelkezések

A nagyberuházásokra vonatkozó speciális rendelkezéseket a R. 2007. április 3-án hatályba lépett új fejezete tartalmazza a következő módon:

„14/B. § (2) A beruházó nyilatkozni köteles, hogy a tervezett beruházás nagyberuházásnak számít-e. A nyilatkozat, valamint az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendeletnek megfelelő örökségvédelmi hatástanulmány az építésügyi hatósági, illetve örökségvédelmi hatósági (szakhatósági) eljárásban a Hivatalhoz benyújtott kérelem kötelező melléklete.

14/C. § A földmunkával járó változtatás teljes kiterjedésére vonatkozóan mind az előkészítő munkálatok, mind a kivitelezés tekintetében régészeti megfigyelést kell biztosítani, a régészeti lelőhelyeken pedig megelőző feltárást kell végezni.

14/D. § (1) A nagyberuházások során a terepen végzett régészeti munkálatok és dokumentációkészítés, valamint az elsődleges leletfeldolgozás tekintetében a feladatokat – beleértve a régészeti érdekeltségeket érintő előkészítő munkafázisokban való részvételt is – a Tv. 22. §-ának (3) bekezdésében meghatározott szerződés keretében a régészeti szakszolgálat látja el.

(2) A régészeti szakszolgálat feladatainak hatékonyabb ellátása érdekében bevonhatja az adott nagyberuházással érintett területen régészeti feltárást végzésére feljogosított intézményeket. A történeti városmagok területét érintő nagyberuházások esetén a folyamatban lévő kutatási programokat végző intézményeknek elsőbbséget kell biztosítani.

14/E. § (1) A régészeti szakszolgálat köteles a teljes építési területen a tűzszerészeti átvizsgálási, valamint az azzal kapcsolatos előkészítési (bozót- és cserjeirtás), felderítési feladatok ellátásáról gondoskodni.

(2) A régészeti lelőhelyeken feltárással a régészeti szakszolgálat csak azokon a helyeken köteles sort keríteni, ahol a beruházás a talajt a jelenlegi talajszintnél 30 centiméternél, illetve a humuszhéteg alsó szintjénél mélyebben érinti, vagy ahol a régészeti jelenségeket a beruházás egyéb módon veszélyezteti. Veszélyeztetésnek számít különösen az erózióknak való kitétel (víz, szél, fagy, növényültetés), a földmunkával,

anyagkitermeléssel vagy építkezéssel történő megsemmisítés vagy megbolygatás, az állapotváltozással járó elfedés.

14/F. § (1) A beruházás, illetve a régészeti feltárás előkészítése során ismertté vált és a kulturális örökség hatósági nyilvántartására vonatkozó szabályokról szóló 17/2002. (VI. 21.) NKÖM rendelet szerint nyilvántartásba vett lelőhelyekre is tekintettel a régészeti szakszolgálat a beruházóval a feltáráshoz szükséges szerződést köt, amelynek hatósági jóváhagyás céljából történő bemutatásával egyidejűleg megkéri a feltárási engedélyt. [...]

14/J. § (1) Amennyiben a feltárás során eredeti összefüggéseiben megmaradt helyszínen megtartható emlékek (épített régészeti örökségi elemek) kerülnek elő, erről a feltárás vagy a régészeti szakszolgálat vezetője három napon belül írásban bejelentést tesz a Hivatalnak.

(2) Az (1) bekezdés szerint bejelentett régészeti emlékek kezeléséről – ideértve az ideiglenes megóvásukra, esetleges eltávolításukra, helyszíni megőrzésükre, illetve helyszíni bemutatásukra vonatkozó előírásokat – a bejelentő véleményének kikérése után nyolc napon belül a Hivatal dönt.”

3. A hatástanulmányhoz kapcsolódó tudományos kutatások eredményei

3.1. Általános természetföldrajzi, geomorfológiai leírás

A vizsgált terület és annak környéke tájbeosztás szerint a Nyírség déli részéhez tartozik. A felszínt a szél és az általa szállított homok alakította ki. A térszínt az északkelet-délnyugati homokdombok, hátságok tagolják. Az így kialakult mélyedésekben időszakos és állandó vízfolyások találhatóak. A terület legjelentősebb vízfolyásainak a nevei nem maradtak fenn, ma már csak a Hajdúsámsoni-mellékág nevű csatorna jelzi az egykori folyót vagy patakot. Talajgenetikai szempontból a folyók és patakok mentén, a mélyebben fekvő területeken a síkláptalaj a meghatározó, amelyeket a homok- és a humuszos homokdombok szakítanak meg, ezek találhatóak meg a vizsgált területen és annak közvetlen környezetében is.

Emberi megtelepedésre alkalmasak és ugyanakkor ideálisak is a vízfolyások partjait kísérő ármentes magaspartok, hátak, dombok voltak, ahol a régészeti leletek megtelepedést mutatnak. Az esetek többségében egy-egy kedvező adottságú ármentes magaslatot több korszakban is elfoglaltak az emberi közösségek. A területek nagyobb része növénytermesztésre és állattenyésztésre is jól hasznosítható volt az őskori, a népvándorlás

kori és a középkori ember számára, de a víz közelsége kedvezett a halászatnak, valamint a vízhez kötődő egyéb, pl. ipari tevékenységeknek is. Továbbá a vízzel övezett területek bizonyos fokú védelmet nyújtottak az ellenséges támadásokkal szemben.

3.2. Történeti térképi anyag elemzése

A történeti térképek kutatásának, áttekintésének szükségességét az indokolja, hogy ezeknek a térképeknek egy része a nagy táj- és domborzátátalakító, folyószabályozási munkák előtti állapotról tanúskodnak. A történeti térképek a vizsgált terület egykori – az ember által nem, vagy csak kevésbé átformált – környezetéről, természeti viszonyairól mutathatnak pontosabb, realisabb képet (pl. a vízzel elöntött területek és szárazulatok elhelyezkedése, megoszlása). A korabeli felméréseken jelölt, de ma már nem létező épületek, építmények, tanyák felszíni nyomai azonosíthatóvá válnak. A történeti térképek földrajzi helynévanyagának és térképi elemeinek vizsgálatával esetleg olyan adatokat találhatunk, amelyek közvetve utalhatnak régészeti lelőhelyekre (faluk, várak, sáncok, árok, stb.).

Hogy a történeti térképek adatai a mai állapotokkal összevethetőek legyenek, a korabeli térképeken szereplő és a jelenleg is a terepen található közös illesztési pontok segítségével a felméréseket megfelelően pozícionáltuk, georeferáltuk. Ezáltal a korabeli térképeket alkalmassá tettük arra, hogy a ma használatos EOVR rendszerben is értékelhetőek legyenek. Az így elkészített térképre rávetítettük a vizsgált területet.

Az örökségvédelmi hatástanulmány során megvizsgáltuk az I. (II. József idején felvett) katonai felmérés Collonne XXV. Sectio XVII. számú szelvényét (3. térkép); a II. (I. Ferenc uralkodása felvett) katonai felmérés Section 48. Colonne XLIII. számú térképlapját (4. térkép); valamint a III. (Ferenc József idején elkészített) katonai felmérés Sektion 4967/4. számú szelvényét (5. térkép).

Az I. katonai felmérés (3. térkép) elnagyolt térképlapján a vizsgált területet egy vízzel körülvett magaslatra helyezik, amely vízmentes terület, így emberi megtelepedésre a történelem folyamán alkalmasnak bizonyulhatott. A Nyíradony felé vezető legfőbb útvonal is emellett haladt el.

A II. katonai felmérés aktuális lapját (4. térkép) tanulmányozva elmondható, hogy a 19. századi tereprendezések és pontosabb felmérések nyomán már a mai térszínhez hasonló domborzat és vízrendszer jelenik meg a térképlapon. Ezen a felmérésen már jól kivehető a vizsgált terület déli részén lévő vízmentes terület.

A III. katonai felmérés térképlapja (5. térkép), valamint a légifelvétel (6. térkép) már a mai, rendezett területi viszonyokat mutatja 20. századi épített műtárgyakkal (épületek, aszfalt utak).

A történeti térképi, a mai térképészeti és természetföldrajzi (főleg geomorfológiai) adatok alapján a vizsgált területen van olyan szárazulat, amely az emberi megtelepedés számára minden korban alkalmasak lehetett, így régészeti lelőhely megléte feltételezhető.

3.3. A vizsgált terület régészeti kutatásainak rövid összefoglalása

A vizsgált területen és annak környezetében nagyon kevés régészeti kutatás folyt. Hajdúsámson külterületéről először 1908-ban került be a világhírű bronzkori kincshorizont. Ezután a vizsgált területtől északnyugatra lévő Ipari Park területén, 2006-ban azonosítottak a régészek négy régészeti lelőhelyet, de ezek is a pufferzónán kívül esnek.

A vizsgált terület terepbejárását Szilágyi Krisztián Antal régész és Szilágyi Máté régésztechnikus végezték el 2009. február 9-én.

A terepbejárás során az Epreskert utcai telkek és a Debrecen–Mátészalka vasútvonal közötti területet szisztematikusan jártuk be (1. kép: 1-3). A bejárás során régészeti lelőhelyet nem találtunk.

3.4. A vizsgált területen és környezetében nyilvántartott régészeti lelőhelyek jegyzéke

A vizsgált területen és annak pufferzónájában (a vizsgált terület egy kilométeres környezetébe) nincs korábban ismert (KÖH, adattár, szakirodalom), nyilvántartott régészeti lelőhely.

3.5. A vizsgált területen újonnan azonosított régészeti lelőhelyek jegyzéke

A vizsgált területen a terepbejárás során nem azonosítottunk új régészeti lelőhelyet.

3.6. Műemlék, műemléki védettség

A KÖH Észak-Alföldi Iroda adattára nem tart nyilván a beruházás által érintett területen műemléket.

4. Hatáselemzés

4.1. Örökségvédelmi állapotfelmérés

A Hajdúsámson–Libanyomás terület mezőgazdasági művelés (legelő, rét) alatt áll. A jelenlegi területhasználat (legelő, rét) mellett nincs adattári régészeti lelőhely és a terepbejárás során nem találtunk régészeti lelőhelyet.

4.2 Örökségvédelmi hatáselemzés, változtatási szándék és örökségvédelmi ajánlások a hatáscsökkentésre

Mivel a vizsgált területen nem azonosítottunk régészeti lelőhelyet, ezért a beruházás kivitelezése közbeni **régészeti megfigyelést (szakfelügyeletet) javasolunk**. Ezt a következőkkel indokoljuk:

- A térképészeti vizsgálatok alapján a kivitelezés földmunkái során új régészeti lelőhelyek kerülhetnek elő.

Amennyiben a régészeti megfigyelés (szakfelügyelet) során régészeti lelet, objektum vagy jelenség kerül elő, akkor az adott szakaszon és biztonsági zónájában megelőző feltárást kell folytatni.

5. Összegzés

Az előzetes szakirodalmi és adattári vizsgálatok, valamint a terepbejárások kiértékelése alapján megállapítható, hogy a vizsgált területen tervezett beruházás régészeti lelőhelyet, illetve régészeti érdekű területet nem érint. Ezért a hatályos jogszabályokkal összhangban, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előírásai szerint és a térképészeti adatok alapján **a beruházással érintett területen végzett valamennyi földmunka csak régészeti megfigyelés (szakfelügyelet) mellett folyhat.**

Amennyiben a beruházás nagyberuházásnak minősül, úgy a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat jogosult a régészeti megfigyelésre, amelynek költségei a <http://www.kosz.gov.hu/hun/page-koltsegszamito-tablazat.html> webcímen tekinthetők meg.

Amennyiben a beruházás nem nagyberuházás, úgy a Hajdú–Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága az illetékes a régészeti megfigyelésre, amelynek költségei http://www.derimuz.hu/letolt/Regeszeti_munkak_dijszabasa_2009.doc webcímen tekinthetők meg.

5.1. A vizsgált területen található régészeti lelőhelyekre javasolt örökségvédelmi hatáscsökkentő intézkedések

Mivel a vizsgált területen nincs régészeti lelőhely, így hatáscsökkentő intézkedésre sincs javaslat.

6. Nyilatkozat

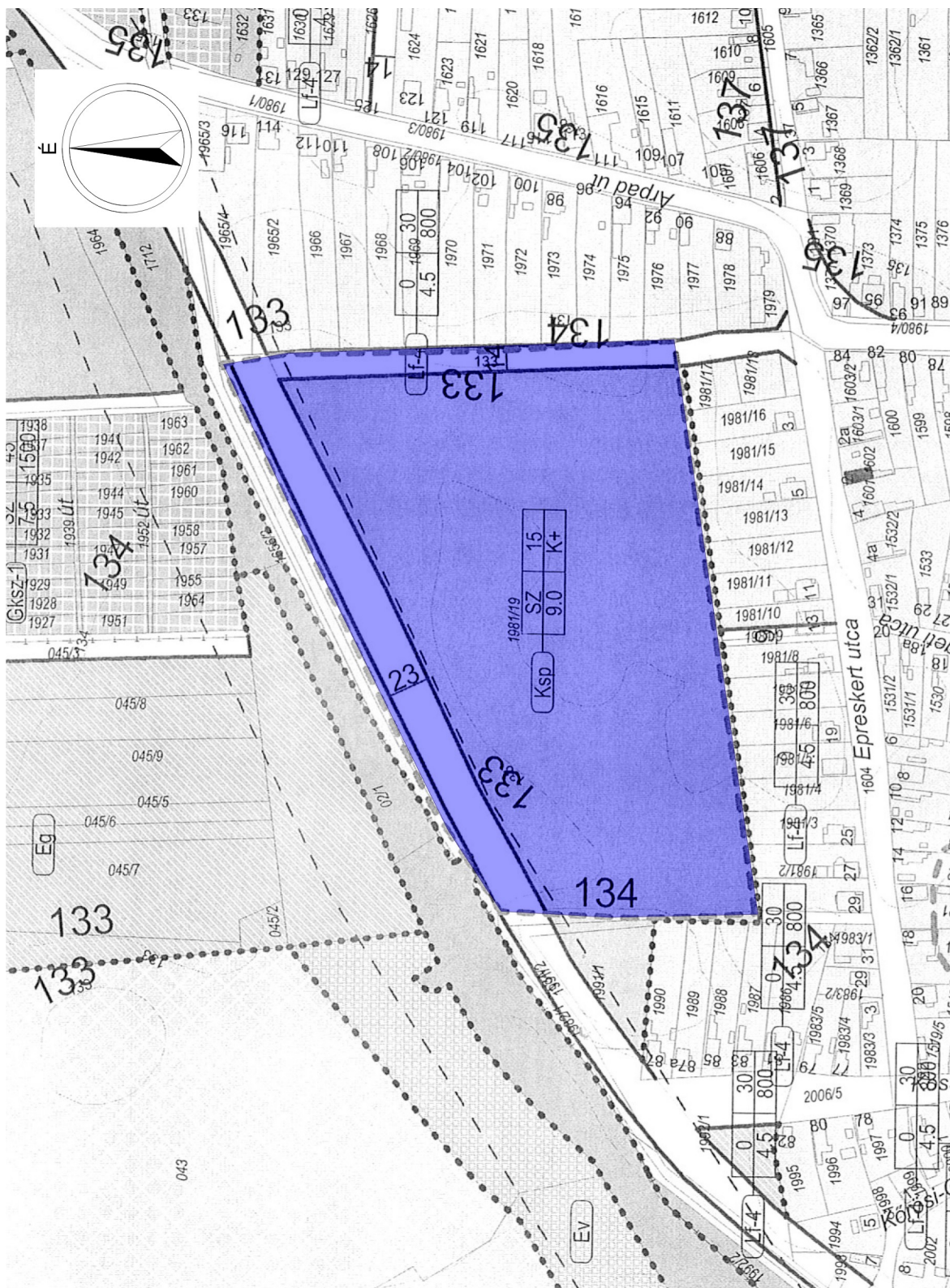
Alulírott, **Szilágyi Krisztián Antal**, régész, nyilatkozom, hogy a 4/2001 (II. 20.) NKÖM rendelet 6. §-ának (1) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a nevezett jogszabályi hely (2) bekezdésében foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: PTG 004407/2004 (ELTE-BTK)

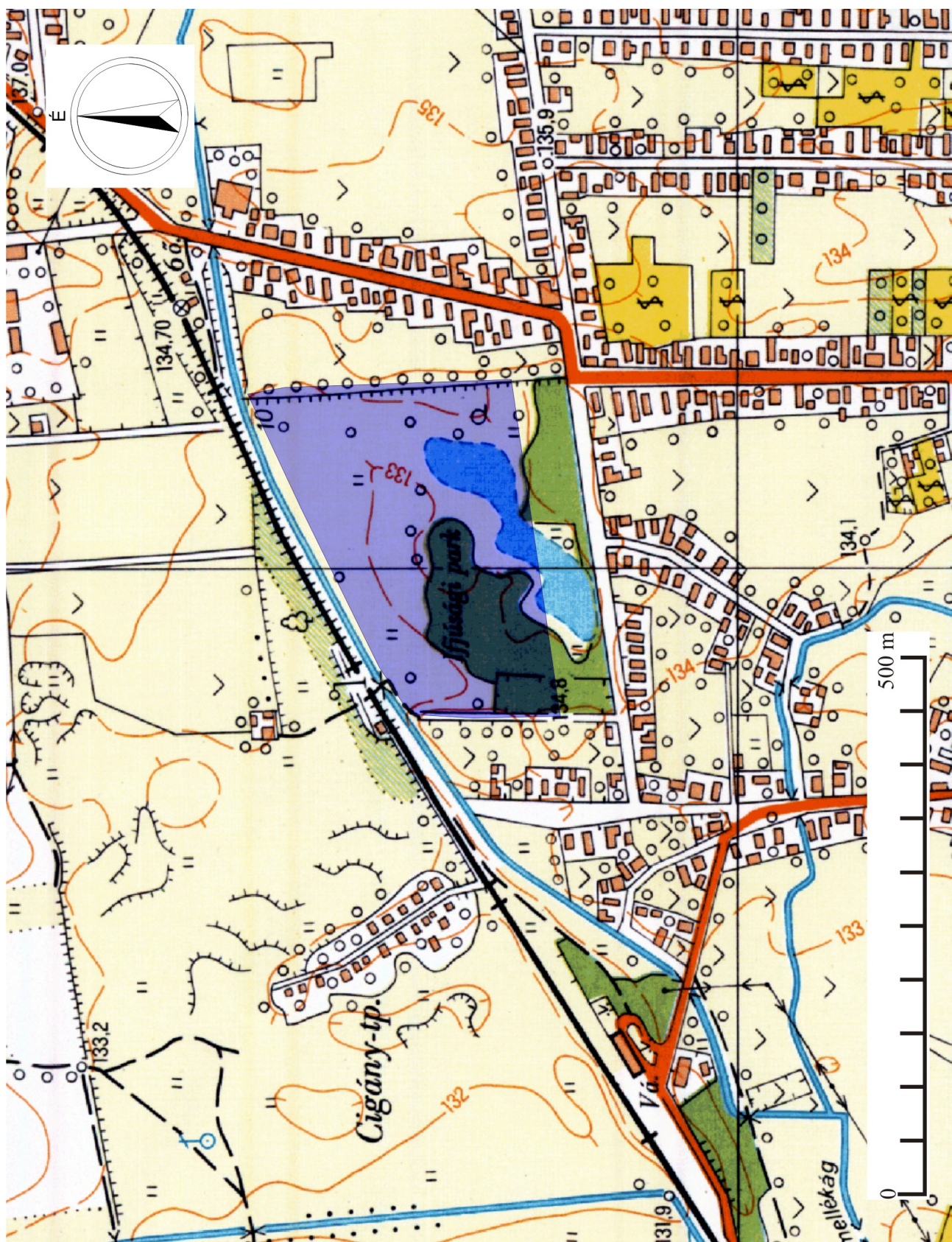
Az általam ellenjegyzett örökségvédelmi hatástanulmány az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készültek, a tanulmányban szereplő tervezett megoldásokra vonatkozó javaslatok azoknak mindenben megfelelnek.

Szilágyi Krisztián Antal
régész-muzeológus

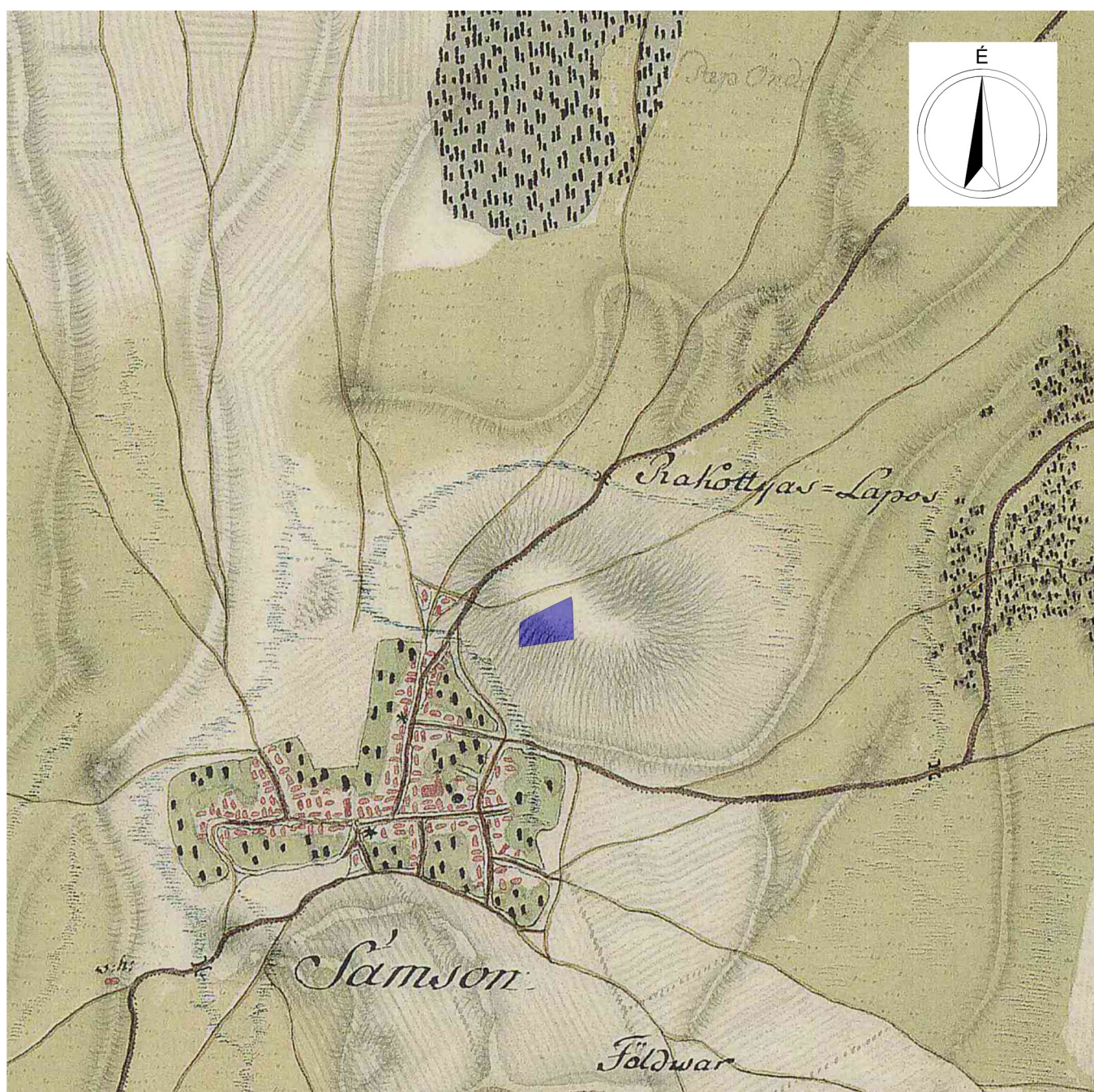
Debrecen, 2009. március 10.

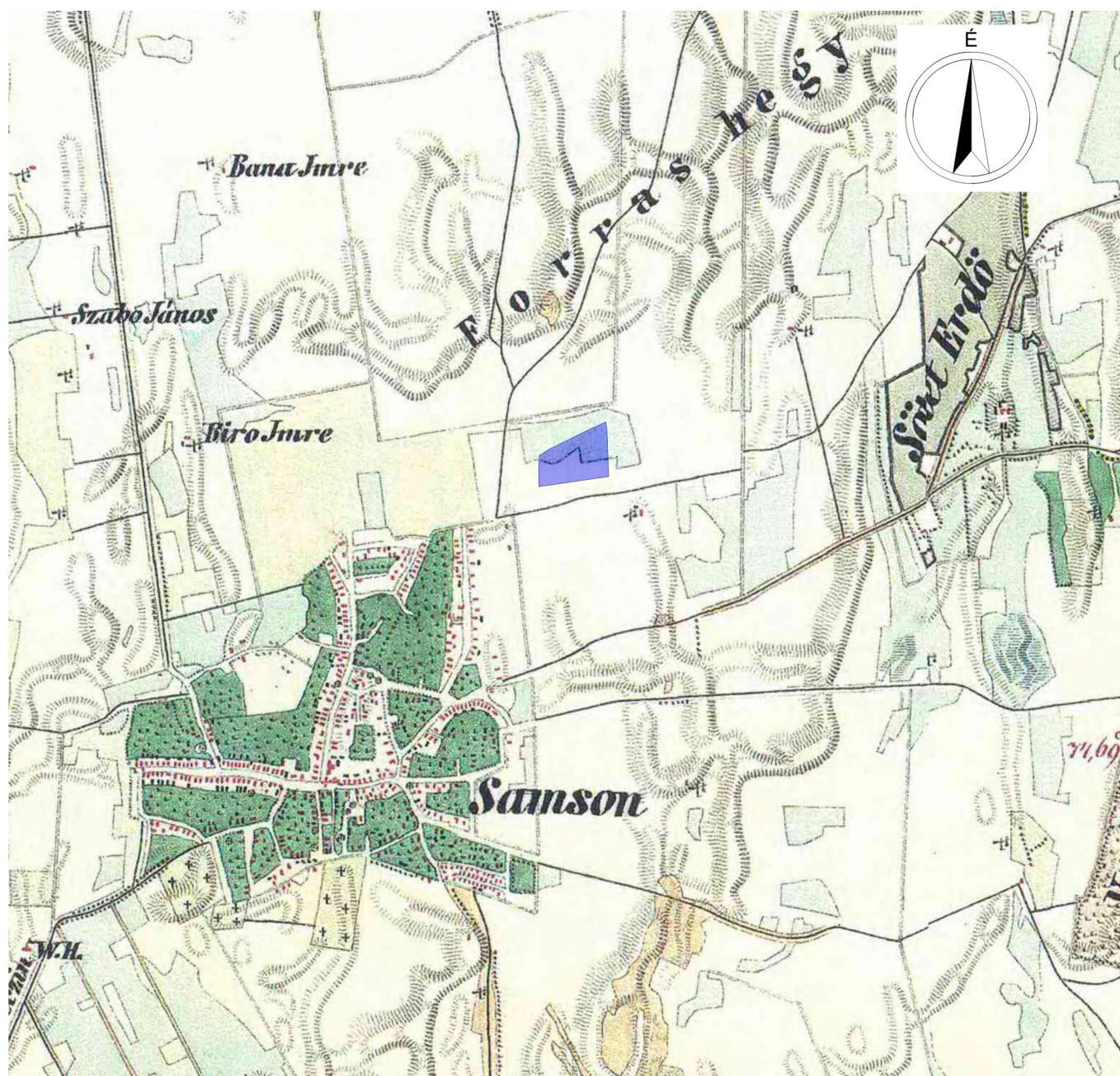
1. térkép: A Hajdúsámson-Libanyomás terület átnézeti térképe

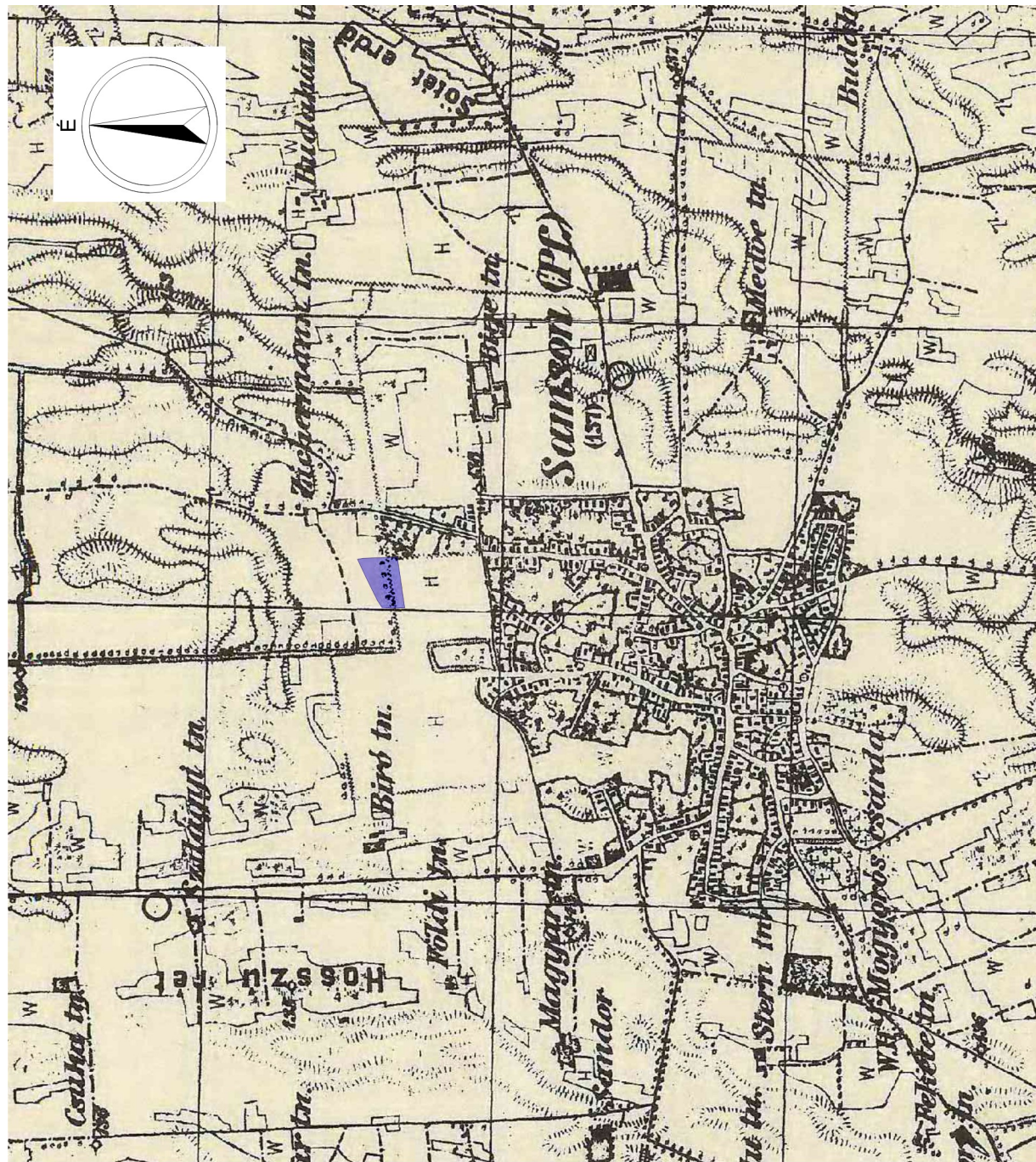
2. térkép: A Hajdúsámson-Libanyomás terület 1:10.000-es térképe

3. térkép: A Hajdúsámson-Libanyomás terület az I. katonai felmérésen

4. térkép: A Hajdúsámson-Libanyomás terület a II. katonai felmérésen

5. térkép: A Hajdúsámson-Libanyomás terület a III. katonai felmérésen

6. térkép: A Hajdúsámson-Libanyomás terület a légifelvételén

1

2

3

1. kép: 1-3 - Hajdúsámson-Libanyomás helyszíni szemle fotói